

המחלקה לסוציולוגיה ואנתרופולוגיה
סוציולוגיה של הקהילה – תשע"ה

מפגש 5 : ארכיטיפים של קהילות

- קהילות מוצא
- קהילות כוללניות (טוטליות)
- קהילות מקום
- קהילות עניין (קהילה בע"מ)
- קהילות 'ענן' - רשתות בחברה מורכבת

טיפולוגיה של קהילות

- אנתוני ריצ'מונד (Richmond 1969) מבחין בין שלושה סוגי קהילות:
  - מסורתית
  - תעשייתית
  - פוסט-תעשייתית

וולמן (Wellman 1999) מציין שלושה דגמי קהילות:

- community Lost - דגמי הקהילה המסורתיים אשר המשך קיומם שנוי במחלוקת
- community saved - הניסיונות להחייאת הקהילות במרחב המודרני
- community Liberated - הדגם שבמרכזו רשתות חברתיות

טיפולוגיה של קהילות – בן יוסף 2010

הקהילה כמוסד חברתי – חמישה אבות טיפוס

1. קהילות מוצא
2. קהילות כוללניות (טוטליות)
3. קהילות מקום
4. קהילות עניין (קהילה בע"מ)
5. קהילות 'ענף' - רשתות בחברה מורכבת

קהילות מוצא (Origin community)

- **קבוצות שארים** משמשות בדרך כלל לטיפול בבעיות שהמשפחות ומשקי הבית אינם יכולים להתמודד עמן בכוחות עצמם, כגון בעיות של הגנה, הקצאת נכסים או ריכוז משאבים (הבילנד 262-287: 1999).

- קהילות המוצא בחברות בנות ימינו הן למשל **החמולות** בחברה הערבית. כך גם **קהילות מהגרים** או **קהילות אתניות**.

• לדעת באומן (Bauman, 2000:89) קהילות מהגרים, שבטים וקהילות אתניות, הן הגלגול העדכני של אותן קהילות מוצא בראשיתיות, אם כי התפתחותן מתרחשת בתוך הקשר חברתי רחב ומורכב יותר.

קהילות כוללניות (Total community)

- **'מוסד כוללני'** (Goffman 1963, גופמן 1961) מערכת חברתית שפעילויות המחיה, העבודה והפנאי שלה, מתרחשות במרחב טריטוריאלי תחום, והיא מקיימת קשרים מעטים, מבוקרים ומפוקחים בין יושביה לבין החברה הרחבה. קהילות כוללניות מתאפיינות בפרמטרים אלו.
- קהילות במאה ה 17 - "בעולם ההוא התפתחו קהילות אנושיות בבידוד יחסי וכמעט ללא מגע זו עם זו" (הלד 2005:7).
- אפיונים קרובים לכך ניתן למצוא בקהילות מתבודדים מבקשי רוחניות, ביחידות צבא שמעבר לים ובמידת מה בארגונים עסקיים או בארגוני מודיעין היוצרים מרחב פנימי נוקשה של קודים תרבותיים ייחודיים ומקיימים בקרה הדוקה על גבולותיהם.

קהילות מקום (Territorial Based Community)

- "קהילה היא האספקט של מערכות חברתיות, המתייחס למיקום הטריטוריאלי של אנשים ופעילותם ... מחקר המבנה הקהילתי הוא ... גישה אקולוגית, לחקר תופעות חברתיות" (Parsons 1960: 73).
- "קהילה היא מערכת המכילה תת-מערכות פונקציונליות ואינטגרטיביות המשרתות אוכלוסית תושבים..." (Bernard 1973:163).
- לפי גישה זו אם יש בעיה בתפקוד הקהילה (למשל קיימות תופעות של עבריינות נוער) סביר להניח שמרכיב ממרכיביה (בית ספר? משטרה? תנועת נוער? אחר?) אינו ממלא את תפקידו כראוי. מתוך כך התפתחו שיטות לבדיקת רמת קהילתיות וכישורי הקהילה (גולדשטיין 1991) ואף מתודות לפיתוח קהילות (סדן 2010)

נושא שחקן	חינוך	בריאות	איכות סביבה	כלכלה
בית הספר	תפקיד מרכזי	חינוך לבריאות	פרויקט הסביבה לאיכות	מספק תעסוקה
מעון יום	מחנך ילדים והורים	מחנך לבריאות הגיל הרך	דואגים מטופחת לסביבה	מאפשר יציאת הורים לעבודה
מרכז קהילתי	חינוך לא פורמלי	עורך בריאות שנתי יום	קבוצת 'ירוקים' פעילים	מעסיק מדריכים מקומיים
מרכז מסחרי	חנות ספרים וצורכי לימוד	במרכול מוכרים מזון בריאות בית מרקחת	ועד הסוחרים מקדם טיפוח סביבתי במרכז המסחרי	טיפוח יזמות כלכלית

קהילות עניין (קהילה בע"מ) (Community of Interest)

- "התארגנות דינאמית של אנשים הרואים במאפיין המשותף שלהם בסיס לסולידריות ומתארגנים לשינוי המצב החברתי בו הם נתונים" (סדן 1999:62).
- לדוגמא:

קהילות העניין נפוצות ביותר בשדה העשייה החברתית והמקצועית (Homan 1999, Rothman 1968, Alinsky 1971, Rubin & Rubin 2001, וקסמן ובלאנדר 2002).

'קהילות מעשה' (Community of Practice). "קהילות בעלות זהות מגובשת ואחידה של אנשי מקצוע מסוים, המתייחסות לעצמן כבעלות מערכת ערכית ומוסרית שונה מהארגונים ואפילו מהחברה שהן מתפתחות בה" (הסגל 2004:27).

קהילה וירטואלית היא "התקבצויות חברתיות הצומחות מן הרשת. כאשר מספיק בני אדם מתמידים בשיח [ויוצרים] רשת קשרים אישיים" (Rheingold 1993:1).

- There is no power for change greater than a community discovering what it cares about.
- To make a change these days there no need for a critical mass, but critical connections are necessary

- Margaret J. Wheatley

קהילות 'ענן' - רשתות חברתיות מורכבת

('Cloud' Community- Complex Social Networks)

- קהילה משוחררת מגבולות גאוגרפיים וחברתיים ומתאפיינת בהתארגנות עצמית מתמדת וברמה גבוהה של התנדבות. הקהילה היא רשת של יחסים ודפוס תקשורת הנוצרים מתוך קשרי גומלין בין פרטים וקבוצות, תוך יצירת גבול (תודעתי בעיקרו) בינם לבין סביבתם (בן יוסף 2010, Luhmann 1995: 137-175, Wellman 1999:15-18).
- קלוד פישר (Fischer 1982) The Personal Network - רשת קשרים המתהווה מן הפרט אל הכלל בחברה עירונית.
- "קבוצת אנשים אשר למדו לתקשר מתוך אמון הדדי, יחסיהם מעמיקים לאחר שהסירו מסכותיהם... פיתחו מחויבות משמעותית לשמוח יחד, להתאבל יחד... חברי הקהילה יבטאו את תחושתם באמירה כי 'כאן אני מרגיש בטוח'" (Peck 1987:59).
- גיילכריסט - קהילות ימינו כמבנים חברתיים רופפים 'על סף הכאוס' (Gilchrist 2004).
- ברבאשי (2003:30) "כפי שמולקולות החומר נדחסות והופכות מגז לנוזל. כך קשרים בין-אישיים, כאשר הם מתהדקים בכוחם להפוך חברה או קבוצה ל'קהילה'".

הכל קשור

" Relationships are all there is.

Everything in the universe only exists because it is in relationship to everything else.

Nothing exists in isolation.

We have to stop pretending we are individuals that can go it alone."

Margaret J. Wheatley

סוג קהילה	מאפיין מרכזי	משמעות לחברה	משמעות לפרט	תפקידים מרכזיים	מבנה הקהילה	גבולות הקהילה
קהילת מוצא	קירבת דם / שבטיות	קבוצת השתייכות מרכזית	משפחה מורחבת	הגנה הקצאת נכסים ריכוז משאבים	פטריארכאלי על פי קשרי דם	דרגת שארות
קהילה טוטלית	אינטראקציה פנימית גבוהה חיצונית מבוקרת	יחידה מבודדת תפקיד חברתי מוגדר	רוב מוחלט של המגעים החברתיים	רוב מוחלט של צרכי הקיום	סדר פנימי נוקשה פיקוח על הגבולות	גבולות מוגדרים ומפוקחים
קהילת מקום	חיים במרחב גיאוגרפי מוגדר	חלק פונקציונלי מהסדר החברתי הרחב של חברת המונים (גישה ביורוקרטית)	נגישות השפעה ובטחון יחסי בחברת ההמונים	תשתית לחברה אזרחית והתארגנות למימוש אינטרסים	חלוקה מבנית-תפקידית מגוון ארגונים והתארגנויות	גבולות המרחב הטריטוריאלי
קהילת עניין	עניין משותף השתייכות ולונטרית	גרעין לחברה אזרחית	שותפים לדרך	התארגנות משימתית	מוכוון פעילות (Doing)	רמת מחוייבות מוגדרת ל'עניין'
קהילת ענן רשת בסביבה מורכבת	הקהילה כתופעה מתהווה דגש על קשרים ותקשורת	תשתית לפיתוח הון חברתי והתארגנויות	מרחב הזדמנויות אמצעי להתארגנות קידום אינטרסים	תשתית לקשרים ותקשורת במרחב חברתי מורכב	רשת קשרים, הכרויות, התארגנויות אד-הוק (חלשות)	הקהילה שבתודעה או 'רשימת כתובות'

תודה
Thanks

ד"ר שי בן יוסף Shay Ben Yosef Ph.D.
ניווט במורכבות Navigating Complexity

www.shayby.co.il

Shayby@ariel.ac.il

054-2112383